



27. ŚWIATOPOGLĄD A POSTAWA ŻYCIOWA



I. PROSPEKT WARTOŚCI

Dojrzałość osoby zakłada dążenie do coraz większej spójności pomiędzy jej światopoglądem, a postawą życiową, to znaczy konkretnymi decyzjami i działaniami przez nią podejmowanymi. Wychowawca ma wpływ na kształtowanie i zmianę światopoglądu wychowanka, poprzez zapewnienie mu możliwości poszerzania wiedzy i zdobywania nowych doświadczeń tak, aby owa dojrzałość i integracja osobowa mogły się realizować.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój duchowo-moralny

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Umiejętność poznawania prawdy o samym sobie

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Kształtowanie integralnej postawy życiowej

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Czy istnieją wartości powszechne, niezależne od danej kultury?
- Czy wraz z rozwojem cywilizacyjnym zmieniają się fundamentalne ludzkie wartości?
- Czym jest integralność postawy człowieka?

1.5. ZADANIA DLA UCZNIĄ, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Każda osoba jest podmiotem swoich postaw i działań.
- Prawo naturalne opiera się na naturze osoby, która jest jednością duszy ciała, intelektu i woli.
- Osoba wyraża siebie poprzez swój światopogląd i życiowe postawy.

→ ZASADY

- Kształtuję wszystkie wymiary swojego człowieczeństwa.
- Nieustannie pogłębiam własną filozofię życiową i postawę.
- Zachowuję integralną wizję swojej osoby jako podmiotu postaw i działań.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Postawa i światopogląd to sfery życia osobowego człowieka, dążące do ustawicznego rozwoju.
- Rodzina jest pierwszą szkołą wartości i przyjmowanych postaw.
- Dorastanie młodego człowieka w prawidłowo funkcjonującej rodzinie przygotowuje go do odpowiedzialności za swoją życiową postawę.

→ ZASADY

- Wychowuję dziecko do odpowiedzialnego korzystania z wolności tak, aby potrafiło prawidłowo ukształtować swój światopogląd.
- Angażuję się w życie wspólnot religijnych.
- Razem z dziećmi pomagamy sobie na drodze do spotkania i zjednoczenia z Jezusem Chrystusem.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- W procesie kształcenia ogromną rolę odgrywa wychowanie postaw społecznych: współdziałania, życzliwości, sprawiedliwości oraz altruizmu.
- Odpowiedzialność nauczyciela za wychowanie ucznia ma znaczenie w dalszym życiu wychowanka.
- Wychowanie do wartości musi być połączone ze świadectwem własnego życia.

→ ZASADY

- Szkoła stanowi grupę społeczną, w której młodzież przyswaja sobie normy społeczne, zasady współżycia i prawidłowe postawy społeczne.
- Szkoła uczy kształtowania prawidłowych postaw młodego człowieka i światopoglądu zgodnego z przekonaniami.
- Wychowawca szanuje wolność osoby, która jest jego wychowankiem i uznaje jej prawo do własnych przekonań.



1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Uczniowie są proszeni o zajęcie stanowiska na temat światopoglądu. Odpowiadają na pytanie, jak wpływa on na postawę życiową. Proszą także o wytłumaczenie zagadnienia integralności osoby ludzkiej. W jaki sposób wyraża się ona w postępowaniu człowieka, w jego relacjach z innymi, do jakich wartości się odnosi? Przedmiotem analizy może być zarówno własna osobowość, jak i analiza osoby historycznej, bohatera filmu czy postaci z literatury. Ważne jest dostrzeżenie czynników wpływających na kształtowanie się osobowości człowieka, jego postawy i światopoglądu.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Młody człowiek rozumie siebie, istotę swojego człowieczeństwa. Rozumie, że nie jest anonimowym elementem społeczeństwa, lecz świadomą swych postaw jednostką. Jego czyny wyrażają integralność światopoglądu z postawą życiową. Szanuje on drugą osobę, traktuje ją podmiotowo. Świadomie i odpowiedzialnie kieruje swoim postępowaniem. Dostrzega swoje prawa, ale także obowiązki, jakie nakłada na niego poczucie własnej godności.

1.10. ZAGROŻENIA

Człowiek może przestać rozumieć samego siebie jako osobę integralnie traktującą swoją postawę i światopogląd, może nie umieć rozeznawać swoich prawdziwych potrzeb. Jego postawy zmieniają się w zależności od okoliczności. Istnieje zagrożenie, że brak integralnej wizji osoby ludzkiej spowoduje, iż postępowanie młodego człowieka nie będzie spójne z tym, kim jest jako osoba. Dezintegracja taka może prowadzić do poszukiwania negatywnych idoli, wzorców, a nawet nierzeczywistych planów, sprzecznych z podstawowymi wartościami, które wyznaje. Młody człowiek może podążać za modami i powszechnymi opiniami wbrew własnym wartościom.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM



WYWIAD Z EMERYTEM

– Młody człowieku, niech pan mi nie baja
Co złe, co niesłuszne, a co niewłaściwe.
Myśmy oddali siebie w służbę kraju
Nie po to by nas karcić, albo by podziwiać.

Państwo – to ład, a ład – to jest władza.
Proszę nie zgrywać Hamleta przede mną.
Hamlet dla prywaty swą ojczyznę zdradzał,
Jego protest był tylko histerią daremną.

My psychikę ludzką widzimy na wylot.
Każdy w sobie kryje szal i niepokorę.
Najtrwalsze się państwa do upadku chylą,
Jeżeli się przed tym nie obronią w porę.

*Po to my jesteśmy. Byliśmy, będziemy,
Sumienie społeczeństwa i karząca ręka.
Naprawdę o wszystkich nazbyt wiele wiemy,
Żeby się zawahać, gdy fundament pęka.*

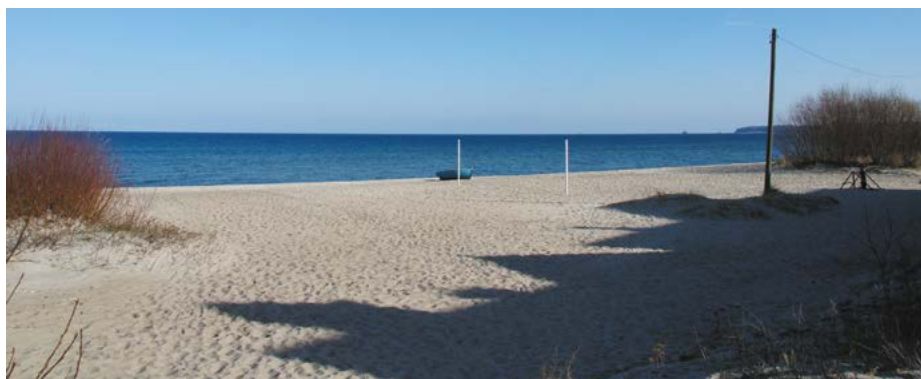
*Kara stołka? Paznokcie? Bicie? Twarde łóżce?
Nadużycie siły? Kapturowe sądy?
Jeśli ktoś dla przekonań życie oddać może –
Cóż mu po paznokciach, kiedy ma poglądy?*

*Owszem, czuję gorycz, gdy się nas oskarża,
Gdy się nienawidzi, albo nie docenia.
Ale to naszej pracy nieodłączna marża,
Którą płacimy za rację istnienia.*

*Nasz czas zawsze wraca, bo nasz idealizm
To jedna wielka czynu filozofia.
Od początku świata świat ciągle się wali,
A nie da się powstrzymać upadku bez ofiar.*

*To wszystko na razie, młody przyjacielu.
Jest pan dowodem na to, że to my rację mamy.
Niech każdy po swojemu podąży do celu.
Tymczasem – do widzenia. Jeszcze się spotkamy.
15.9.1987*

↑ J. Kaczmarek, Wywiad z emerytem, w: tegoż, *Między nami. Wiersze zebrane*, red. M. Nalewski, wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2017, s. 378.



DYKTANDO

Pod dyktando.

Żeby tylko nie popełnić błędu.

Naród

nie napisać przez tłum otwarty.

Wiedzieć

*kiedy zamykać a kiedy otwierać
usta.*

Milczeć –

ale z jakiej litery?

Odmienić się

ale nie przez przypadek.

Uważać

*aby miłość nie napisać oddzielnie
tak jak czarna jagoda albo pierwszy lepszy.*

Czujnie

po pewnych datach postawić kropkę.

Przy innych

minutę ciszy.

Uważać

aby życia nie napisać przez skrót.

Pamiętać

aby nie popełnić błędu przy śmierci.

Umrzeć

ortograficznie.

↑ E. Lipska, *Dyktando*, w: M. Chmiel, R. Pruszczyński, A. Równy, *Ponad słowami. Podręcznik do języka polskiego dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres podstawowy i rozszerzony. Klasa 3*, wyd. Nowa Era, Warszawa 2020, s. 99.

KOMENTARZ

Wiersz Jacka Kaczmarskiego jest dialogiem młodego człowieka ze starym. W gruncie rzeczy jest to monolog tego ostatniego. Starszy człowiek jest przedstawicielem pokolenia, które budowało w Polsce system komunistyczny. Człowiek ten broni siebie i ludzi sobie podobnych, mimo że dokonali oni wielu nieprawości, a czasem nawet zbrodni, nie czują się winni. Ludzie ci nie mają poczucia, że kogoś skrzywdzili, że nadużyli władzy. Postawa życiowa starszego człowieka jest usztywniona, nie podlegała w minionych latach żadnej refleksji

czy ocenie moralnej. Autor wiersza, który prowadzi swoisty dialog, a nawet spór ze starcem, ukazuje, że jego argumenty, które są istotne i powinny być brane pod uwagę u schyłku życia, nie mają żadnego znaczenia. Autor ukazuje także cynizm takiej postawy, bohater wiersza traktuje młodego człowieka protekcjonalnie, jak naiwnego idealistę, który nie zna życia i nie rozumie czym jest tak zwana „wyższa” konieczność i walka o własne ideały.

Wiersz Ewy Lipskiej jest opisem człowieka rozdartego na dwie w pewnym sensie sprzeczne postawy. Z jednej strony jego przekonania są dostosowane do otoczenia, do oczekiwań innych ludzi. Człowiek ten pragnie żyć, a nawet umrzeć zgodnie z oczekiwaniami swojego środowiska, jak to określa autorka – chciałby „umrzeć ortograficznie”. Z drugiej strony przebija się tu postawa kogoś, kto pragnie autentyczności życia, szczerości swojej postawy: chciałaby uniknąć napisania swego życia „na skróty”, chciałaby uniknąć braku miłości i samotności, pragnie wiedzieć, kiedy otwierać usta, a kiedy milczeć. A zatem domaga się dla siebie autonomii, wolnego wyboru i życia zgodnego z własnymi przekonaniem.



III. NAUCZANIE

3.1. NAUCZANIE FILOZOFICZNE

Światopogląd będący całościową wizją siebie i otaczającej nas rzeczywistości, zawiera zbiór przekonań o naturze i sensie ludzkiego życia oraz funkcjonowania świata i społeczeństwa. W jego skład wchodzi zbiór wartości wyznaczających postawę życiową danej osoby i wytyczne jej postępowania wobec samego siebie i innych. Jest więc światopogląd nie tylko teoretycznym przekonaniem, lecz ma istotny wymiar praktyczny. Czym się kierować w codziennym życiu? W co się zaangażować? Jakie działania podejmować? Uzasadnienie określonych przekonań światopoglądowych może być bardzo różne. Niektóre z nich są oparte na doświadczeniu, inne mają swoje uzasadnienie teoretyczne, inne jeszcze przyjmowane są w oparciu o tradycję czy wiarę¹.

3.2. NAUCZANIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Dojrzałość i odpowiedzialność, jakie stawiamy za cel wychowania młodego człowieka, zakłada dążenie do coraz większej spójności pomiędzy światopo-

1 Por. N. Chmielnicki, *Praktyka życiowa a światopogląd*, „Folia Philosophica” 4, 1987, s. 123-136, [online:] https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Folia_Philosophica/Folia_Philosophica-r1987-t4/Folia_Philosophica-r1987-t4-s123-136/Folia_Philosophica-r1987-t4-s123-136.pdf [dostęp: 30.03.2022].

glądem rozumianym jako zbiór ideałów i przekonań, jakie posiada dana osoba, a jej postawą życiową, konkretnymi decyzjami i działaniami przez nią podejmowanymi. Wychowawca ma możliwość wpływu na kształtowanie i zmianę światopoglądu wychowanka, poprzez zapewnienie mu możliwości poszerzania wiedzy i zdobywania nowych doświadczeń. Oprócz oddziaływania na świadomość ważniejsze jest jednak budzenie i wzmacnianie odpowiedniej motywacji i siły charakteru. Doskonale bowiem zdajemy sobie sprawę, że „wiedzieć i rozumieć” nie prowadzi automatycznie do „stosować i działać”. Potrzebne jest jeszcze „chcieć i być w stanie”.

3.3. NAUCZANIE PSYCHOLOGICZNE

W postawie życiowej każdej osoby można wyróżnić cztery zasadnicze komponenty: poznawczy, afektywny, ewaluatywny i motywacyjny. Komponent poznawczy oznacza określone przekonania, jakimi się kierujemy, afektywny – zabarwienie emocjonalne, ewaluatywny – pozytywną lub negatywną ocenę, wreszcie motywacyjny – dyspozycje do działania. Psychologowie poznawczy kluczowe znaczenie przypisują przekonaniom jako leżącym u podstaw ludzkich zachowań, z kolei behawioryści pierwsze miejsce dają aspektom motywacyjnym, wielu innych psychologów skupia się na kombinacji czynników ewaluatywnych i afektywnych².



2 Por. A.S. Reber, E.S. Reber, *Słownik psychologii*, tłum. B. Janasiewicz-Kruszyńska, J. Kowalczevska, J. Kubicka-Daab i in., Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 555.



IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Skutkiem grzechu pierworodnego, którego każdy z nas wielokrotnie doświadcza we własnym życiu, jest wewnętrzna dysharmonia, rozdarcie pomiędzy wiarą i światopoglądem z jednej strony, a konkretnymi postawami i codziennym postępowaniem z drugiej. W sposób bardzo osobisty dzieli się takim doświadczeniem sam św. Paweł Apostoł, gdy w Liście do Rzymian nazywa siebie nieszczęsnym człowiekiem, gdyż, jak pisze, łatwo jest mu rozumieć, co jest dobre i tego chcieć, natomiast wcielić w czyn już takim łatwym nie jest. Chce czynić dobro, a narzuca mu się zło. „Wewnętrzny człowiek” ma upodobanie w prawie Bożym, jednak w swoim ciele doświadcza tendencji grzesznych, przeciwnych przekonaniom jego umysłu (por. Rz 7,14–23). W swoim poczuciu nieszczęścia, z takiego właśnie doświadczenia Apostoł zwraca się z dziękczynieniem ku Chrystusowi. W Jego łasce pokłada nadzieję na ostateczne pokonanie tej dychotomii (por. Rz 7,24).

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE



W różnych częściach świata, gdzie rozwijały się różne kultury, ludzie równocześnie zaczęli stawiać sobie podstawowe pytania towarzyszące całej ludzkiej egzystencji: Kim jestem? Skąd przychodzę i dokąd zmierzam? Dlaczego istnieje zło? Co czeka mnie po tym życiu? Pytania te są obecne w świętych pismach Izraela, znajdujemy je w Wedach, jak również w Awestach; spotykamy je w pismach Konfucjusza czy Lao-tse, w przepowiadaniu Tirthankhary i Buddy; są obecne w poematach Homera czy w tragediach Eurypidesa i Sofoklesa, podobnie jak w pismach filozoficznych Platona i Arystotelesa. Wspólnym źródłem tych pytań jest potrzeba sensu, którą człowiek od początku bardzo mocno odczuwa w swoim sercu: od odpowiedzi na te pytania zależy bowiem, jaki kierunek winien nadać własnemu życiu. Ten proces poszukiwania nie jest – i nie może być – obcy Kościołowi. Od chwili, kiedy w tajemnicy Paschalnej otrzymał w darze ostateczną prawdę o życiu człowieka, Kościół pielgrzymuje drogami świata, aby głosić, że Jezus Chrystus jest „drogą i prawdą, i życiem” (J 14,6). Pośród różnych posług, jakie winien pełnić dla dobra ludzkości, jedna nakłada nań odpowiedzialność całkiem szczególną: jest to diakonia prawdy. Misja ta z jednej strony łączy społeczność wierzących we wspólny wysiłek, jaki podejmuje ludzkość, aby dotrzeć do prawdy, z drugiej zaś zobowiązuje ją, by głosiła innym zdobytą wiedzę, zachowując wszakże świadomość, że każda odkryta prawda jest zawsze tylko etapem drogi ku owej pełnej prawdzie, która zostanie ukazana w ostatecz-

nym objawieniu Bożym: „teraz widzimy jakby w zwierciadle, niejasno; wtedy zaś zobaczymy twarzą w twarz. Teraz poznaję po części, wtedy zaś poznam tak, jak i zostałem poznany” (1 Kor 13,12).

↑ FR 1-2.

” Postać Chrystusa przedstawiają na antycznych sarkofagach przede wszystkim dwa obrazy: filozofa i pasterza. Na ogół filozofia nie była wówczas rozumiana jako trudna dyscyplina akademicka, jak przedstawia się ją dzisiaj. Filozof był raczej tym, który potrafił nauczać podstawowej sztuki: sztuki bycia prawym człowiekiem, sztuki życia i umierania. Oczywiście, ludzie od dawna zdawali sobie sprawę, że wielu z tych, którzy podawali się za filozofów, za mistrzów życia, było jedynie szarlatanami, dla których nauka była tylko źródłem utrzymania, podczas gdy o prawdziwym życiu nie mieli nic do powiedzenia. Tym bardziej poszukiwano prawdziwego filozofa, który rzeczywiście potrafiłby wskazać drogę życia. Pod koniec trzeciego wieku po raz pierwszy spotykamy w Rzymie (...) postać Chrystusa jako prawdziwego filozofa, który w jednej ręce trzyma Ewangelię a w drugiej kij wędrowca, typowy dla filozofa. Za pomocą tej laski zwycięża śmierć; Ewangelia niesie w sobie prawdę, jakiej wędrowni filozofowie daremnie szukali.

↑ SPS 6.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

” To bowiem, co o Bogu można poznać, jawne jest wśród nich, gdyż Bóg im to ujawnił. Albowiem od stworzenia świata niewidzialne Jego przymioty – wiekuista Jego potęga oraz bóstwo – stają się widzialne dla umysłu przez Jego dzieła, tak że nie mogą się wymówić od winy, ponieważ, choć Boga poznali, nie oddali Mu czci jako Bogu ani Mu nie dziękowali, lecz znikczemnieli w swoich myślach i zaćmione zostało bezrozumne ich serce. Podając się za mądrych stali się głupimi.

↑ Rz 1,19-22.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

” Od początku wiara chrześcijańska została poddana konfrontacji z odpowiedziami na pytanie o pochodzenie świata, różniącymi się od jej odpowiedzi. W starożytnych religiach i kulturach znajdują się liczne mity dotyczące tego zagadnienia. Niektórzy filozofowie utrzymywali, że wszystko jest Bogiem, że świat jest Bogiem lub że stawanie się świata jest stawaniem się Boga (pan-teizm). Inni stwierdzali, że świat jest konieczną emanacją Boga, wpływa z tego

źródła i powraca do niego. Inni jeszcze przyjmowali istnienie dwóch wiecznych zasad, Dobra i Zła, Światła i Ciemności, nieustannie walczących ze sobą (dualizm, manicheizm). Według niektórych z tych koncepcji świat (a przynajmniej świat materialny) jest zły, powstał w wyniku upadku, a zatem należałoby go odrzucić lub oderwać się od niego (gnoza); inni przyjmują, że świat został uczyniony przez Boga, ale w taki sposób, jak zegar przez zegarmistrza, który uczyniwszy go, pozostawił go samemu sobie (deizm). Są wreszcie tacy, którzy nie przyjmują żadnego transcendentnego początku świata, ale widzą w nim czystą grę materii, która istniała wiecznie (materializm). Wszystkie te próby interpretacji świadczą, jak trwałe i powszechne są pytania dotyczące początków świata. Poszukiwania te są właściwe człowiekowi.

↑ KKK 285.



V. LITERATURA

Benedykt XVI, *Encyklika Spe salvi*, Wydawnictwo M, Kraków 2007.

Biernat T., *Społeczno-kulturowe uwarunkowania światopoglądu młodzieży w okresie transformacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2006.

Chapman E.N., *Postawa życiowa twoją najcenniejszą wartością. Praktyczny poradnik stosunków międzyludzkich*, tłum. H. Rudowicz, wyd. Studio Emka, Warszawa 1995.

Chmielnicki N., *Praktyka życiowa a światopogląd*, „Folia Philosophica” 4, 1987, s. 123-136, [online:] https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Folia_Philosophica/Folia_Philosophica-r1987-t4/Folia_Philosophica-r1987-t4-s123-136/Folia_Philosophica-r1987-t4-s123-136.pdf [dostęp: 30.03.2022].

Fabjański M., *Stoicyzm uliczny*, wyd. Znak Litera Nova, Kraków 2021.

Granat W., *Fenomen człowieka. U podstaw humanizmu chrześcijańskiego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.

Gurycka A., *Światopogląd młodzieży*, wyd. Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 1991.

Jan Paweł II, *Encyklika Fides et ratio*, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, red. S. Małyśiak, Wydawnictwo Świętego Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1996, s. 823-920.

- Kaczmarek J., *Wywiad z emerytem*, w: tegoż, *Między nami. Wiersze zebrane*, red. M. Nalewski, wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2017, s. 378.
- Koralewicz J., Ziółkowski M., *Mentalność Polaków. Sposoby myślenia o polityce, gospodarce i życiu społecznym 1988-2000*, wyd. Scholar, Collegium Civitas Press, Warszawa 2003.
- Kowalczyk S., *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006.
- Lipska E., *Dyktando*, w: M. Chmiel, R. Pruszczyński, A. Równy, *Ponad słowami. Podręcznik do języka polskiego dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres podstawowy i rozszerzony. Klasa 3*, wyd. Nowa Era, Warszawa 2020, s. 99.
- Pokolenie JP II. Dylematy światopoglądowe młodzieży. Praca zbiorowa*, red. J. Koralewicz i in., wyd. Zysk i S-ka, Collegium Civitas, Poznań–Warszawa 2009.
- Reber A.S., Reber E.S., *Słownik psychologii*, tłum. B. Janasiewicz-Kruszyńska, J. Kowalczyńska, J. Kubicka-Daab i in., Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.
- Spółeczna przestrzeń internetu*, red. D. Batorski, M. Marody, A. Nowak, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej Academica, Warszawa 2006.
- Stankiewicz P., *Sztuka życia według stoików*, wyd. W.A.B. – Grupa Wydawnicza Foksal, Warszawa 2014.
- Szkoła w dobie Internetu*, red. A. Nowak, K. Winkowska-Nowak, L. Rycielska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.